

ALLERZIELEN

Serie Toekomst van het sterven

Ik zit met een vriendin in een cafeetje en we spelen voor de grap met een app op mijn telefoon die een foto van je kan maken, die je laat zien hoe je eruit zou zien als je van het andere geslacht zou zijn. Het hoofd van mijn vriendin verschijnt op het scherm als een knappe man met een rechte kaaklijn en een netjes getrimde donkerblonde baard en haar wijze grijze ogen. Ze kijkt indringend naar het portret. 'Misschien zou Mark er nu zo hebben uitgezien', zegt ze. Ze schrikt ervan. En plotseling zijn er tranen.

Allebei verloren we, ontdekten we, op 10-jarige leeftijd een geliefde; zij haar broertje, ik mijn vader. Verrast en ook wel een beetje beschaamd over hoe zo'n stomme app ineens dat oude verdriet zo aan de oppervlakte bracht, raken we in gesprek. Over hoe verwarrend het is om op de grens van de kinderwereld en al iets gaan begrijpen van die van de grote mensen, iemand zo nabij los te moeten laten. Alsof je de maat van de dingen even helemaal kwijt bent.

Misschien kwam het ook doordat ik niet lang daarvoor voor het eerst 's nachts met mijn ouders naar een sterrenwacht was geweest, wat veel indruk op me had gemaakt. Maar ik keek in die periode vaak naar de hemel, alsof ik me daar nu dichterbij voelde.

Hoe onmetelijk klein ik was in dat grote onherbergzame heelal, hoe zinloos alles is en tegelijk hoe allesomvattend mijn leven was veranderd. In mij voelde het net zo ruim en zo leeg als daarbuiten in het heelal. Er kan geen God zijn, voelde ik soms. Niet omdat die dan had kunnen of moeten voorkomen wat mij was overkomen, maar omdat de verhouding gewoon niet klopt. Onze planeet - een zandkorrel in een gigantische emmer zandkorrels, zoveel sterren zijn er alleen al in ons melkwegstelsel, dat had ik onthouden van het sterrenwachtbezoek. Hoe kan er dan een god zijn die zo groot is dat die dat allemaal in de hand heeft en tegelijk een bedoeling heeft met ons, minder dan een onzichtbaar klein puntje op een pluusje op één zo'n zandkorrel. Bovendien is het leven dat wij zo belangrijk vinden ook zo ontstellend kort, in lichtjaren. De onmetelijkheid van het heelal raakt in ruimte, maar ook in tijd aan het oneindige van de dood.

Later, toen ik als jongvolwassene een vriendin verloor en mijn lieve oma, was die ervaring van het verliezen van de maat van de dingen er minder. De dood raakte me wel, heel intens, maar speelde zich meer af op het menselijke niveau.

Het verraste me dat mijn vriendin iets van die ervaring herkende. De verwarring en onzekerheid over hoe erg of hoe groot dit eigenlijk is. Ze vertelde dat haar zoon van vijf laatst had gevraagd hoe oud haar broer eigenlijk was geworden. 'Acht jaar', zei ze. 'Dan is ie eigenlijk best oud geworden', concludeerde het kind.

Iemand die er je hele leven is: er gaat niet alleen een broer dood, er valt een wereld uiteen. En tegelijk ben je groot genoeg om iets te begrijpen van de dood, die op een of andere manier bij het leven hoort. En ook weet je al dat er zoveel grotere en ergere dingen zijn op deze aarde.

Ik moet denken aan Psalm 8. Een opmerkelijke psalm vind ik, met een profetische toon. Er spreekt verwondering uit over de nietigheid én over de grootsheid van de mens: 'U heeft hem bijna een God gemaakt, bekroond met glans en glorie, hem toevertrouwd het werk van uw handen en alles aan zijn voeten gelegd.'

Inmiddels weten we dat alles nog ontstellend veel groter is dan de psalmist ooit had kunnen denken. Als de geschiedenis van de aarde in een film van 24 uur zou worden afgespeeld, dan zou de mens pas één minuut voor 12 's avonds op het toneel verschijnen. En in die ene nietige minuut van ons bestaan is het ons gelukt om ziekten te genezen, satellieten in een baan om de aarde te brengen, mobiele telefoons te maken, het weer te voorspellen, spaceshuttles naar andere planeten te sturen, atomen te splitsen, vlees te kweken zonder dier, baby's te kweken in reageerbuizen en massaal ouder te worden dan ooit.

Ontzagwekkend in het licht van de geschiedenis van de aarde. Ook in destructieve zin. Want het lukt ons ook om in die ongelofelijk korte tijd een massale uitstervingsgolf op gang te brengen. Elke dag sterven er dieren uit die er veel langer waren dan wijzelf, we warmen de aarde op, vormen oerbossen om tot woestijnen, verzuren oceanen en maken ze levenloos. De goddelijke taak die ons is toegezegd, in de psalm: er is geen woord te veel gezegd. Je krijgt in onze tijd de indruk dat we die taak helemaal niet aan kunnen.

De psalm tart onze begrippen van grootsheid en nietigheid. Ook in wat er gezegd wordt over hoe die God, schepper van hemel en aarde, dan werkt. 'Met de stemmen van kinderen en zuigelingen bouwt u een macht op', staat er. Een intrigerende zin. Wat voor een macht bouw je op met de stemmen van kinderen en zuigelingen? Die huilen en lachen en roepen met hun stemmen eindeloze zorg op. Je kunt haast niet anders dan vertederd zijn.

Wat een bizar beeld. Die onvoorstelbaar grote God laat zich kennen in het meest hulpeloze, kwetsbare. Hoe hip dat ook mag klinken vandaag de dag, de kracht van kwetsbaarheid... het blijft een van de meest mysterieuze en kernachtige boodschappen van het christendom. Niet alleen komt God als een hulpeloze baby in een stal ter wereld, het ultieme en meest kenmerkende beeld is misschien nog wel een overtreffende trap daarvan: een God willoos, lijdend en stervend aan een kruis. "Het is eigenlijk een religie voor losers," zei laatst een bekende politicus. En dat is het. Je zou hopen dat hij daarover na zou willen denken.

Want vandaag zijn we hier bij elkaar gekomen om het feest van Allerzielen te vieren. Misschien dragen we, zoals we vandaag bij elkaar zijn, iets van dat geheim met ons mee. Waarschijnlijk ben jij ook minstens één keer iemand kwijtgeraakt waarbij je ervoer dat de wereld stilstond of nooit meer hetzelfde was. Heb je rouw meegemaakt of zit je daar middenin waardoor je heen en weer schiet tussen dankbaarheid en schrik, ongeloof dat hij of zij echt weg is en ook soms een weten dat het geen onzin is als we zeggen dat een dode staat in licht of rust in vrede. Een ervaring die je ook kan uitnodigen tot nieuw leven.

De jonge predikante Marije Hage verloor onlangs haar vader aan corona. Zij schrijft in het tijdschrift Volzin over zijn dood:

"Ik weet van sterren dat ze kunnen ontploffen. De uitbarsting zorgt voor een enorme hoeveelheid licht. In de laatste adem die mijn vader uitblies, was het alsof er zoiets gebeurde.(...) In die laatste adem was loslaten. Mijn vader liet het leven los. Ik liet mijn vader los. Al het oude ontplofte in mij. Alsof ik opnieuw geboren werd, nu als dochter zonder vader, en opnieuw moest beginnen."

Ook wij zijn hier vandaag als opnieuw geboren. Als dochters zonder vader of andersom, als zussen zonder broer of andersom, als geliefden zonder geliefde, vrienden zonder vriend, leerlingen zonder leraar. Als de leegte die je in je voelt, die degene waar je vandaag mee hier gekomen bent, in je achterliet. Wees er niet bang voor, wees er liefdevol bij aanwezig. En weet: degene hier die naast je zit, achter je, voor je, heeft ook zo'n leegte...

Marieke Lucas Rijneveld moedigt in haar gedicht *De troostzoekers* weerloosheid aan. We kunnen stuk, ja, en dat gebeurt ook. Maar is die leegte ervaren niet veel beter dan het weg-eten, weg-kopen, weg-slikken? Goed beschouwd is deze viering er een voor troostzoekers en zeggen we door er te zijn tegen elkaar: onze harten kunnen op veel manieren breken, laten we elkaar eraan herinneren, dat het op veel manieren weer kan helen. Laten we zwijgen en zingen en kaarsen opsteken, en straks verhalen vertellen aan elkaar, over wie je mist.

Zo, als pasgeborenen, met onze kwetsbare stemmen, laten we ook iets van de grootsheid en de macht zien van het leven en van de bron ervan. Oneindig groot, onbegrijpelijk klein, levend in en tussen ons.

Eva Martens